

ליקוטי ופסקי הלכות "חוקי חיים"

ותלמוד
התקף התנים
לעשות רצונך
בלבב שלם

חוקי חיים

שע"י "חדר הודאה"

שיכונת מנחת יצחק פניה"ק ירושלם תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

356

פרשת שלח תשפ"ה

דיני נשיאת כפים - ג'

נא לא לעיין בגליון
בשעת התפילה
וקריאת התורה

לעבור בר' אמות של מתפלל

כהן

א. כהן ליטול ידיו. כהנים שהולכים ליטול ידיהם קודם ברכת כהנים וצריכים לעבור תוך ד' אמות של מתפלל, ו"א שעדיף לא לעבור לפני המתפלל ולסמוך על הדיעה (גליון 355 אות כ"ח) הסוברת שאפשר לסמוך על נטילה של שחרית לפני התפילה כשלא הסיח דעתו וכשלא נגע במקום מטונף (הגר"נ קרליץ), אבל הסכמת רוב פוסקים שאפשר לכהן לעבור לפני המתפלל דגם נטילה נקראת צורך מצוה (הגר"ש אלישיב, הגר"ש וואזנר קובץ מבית לוי ד') (ועי' מש"כ באריכות בגליון 311, 312).

ב. כהן לעלות לדוכן. כהן שרוצה לעלות לדוכן לישא את כפיו, כשאין דרך אחרת, מותר לו לעבור לפני המתפלל, שהרי זה מצוה עוברת ומצוה דרבים, וכשיש שני כהנים הרי היא גם מצוה מן התורה (הגר"ח קנייבסקי בשם החזו"א) (כמבואר גליון 354 אות ה').

לוי

ג. לוי ליטול ידיו של כהן. לוי שרוצה לצאת כדי לרחוץ ידיהם של הכהן, אין לו לעבור לפני המתפלל שהרי אין זה לעיכובא (ד' אמות של תפלה ח"ב סי' ז' הע' 84).

ישראל

ד. לעמוד לפני הכהן. אלו שעומדים במזרח ורוצים ללכת אחורה כדי לעמוד לפני הכהן (שבילי דוד סי' ק"ב), וכן אלו שבאים מכל רחבי בית הכנסת כדי לעמוד ממש לפני הכהנים בשעת ברכתם, אין להם לעבור לפני המתפללים עבור זה, שאין זה אלא מנהג ואינו מצוה גמורה.

לברך באהבה

נוסח הברכה

ה. סיום נוסח הברכה הוא 'וצונו לברך את עמו ישראל באהבה', ורבים תמהים מהו המקור לנוסח הזה מה שלא מצינו בשום ברכת מצוה אחרת שהמצוה מותנית להיעשות באהבה עד כדי שזה גם מהווה עצם נוסח הברכה (באר שבע סוטה דף ל"ט ד"ה לברך, מהר"ץ חיות שם).

רק באהבה מברכים את כל כלל ישראל

ו. אכן כמקור ללשון הברכה הובאו בפוסקים (מג"א סי' קכ"ח, י"ח דברי הוזהר בהם נאמר כי כהן שאינו אוהב את העם, או שהם אינם אוהבים אותו, לא ישא את כפיו, ובכן תנאי כפול לברך את עמו ישראל הוא שיהיה באהבה, שכדי שיוכל כהן לברך את כל כלל ישראל המורכב מגוונים ומסוגים שונים ולכלול את כולם כאחד, הדבק היחיד שיכול לעשות זאת הוא דבק הנקרא 'אהבה' שאינה תלויה בדבר.

ז. דוגמת אהרן הכהן. וכעין זה מצינו באהרן הכהן שהיה 'אוהב שלום ורודף שלום', ובכך רק הוא זכה שאחרי מיתתו, בכו כל בית ישראל ולא רק חלק מהם כדכתיב (חקת כ', כ"ט) "ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל" (פרקי דר"א פ"ז).

ח. שלוחי דרחמנא. ויש להוסיף, שברכת ה' עצמו היא שמועברת ע"י הכהנים, כמו שהבאנו (גליון 354 אות ב'), וגם בברכת קר"ש אומרים בנוסח הברכה, 'הבוחר בעמו ישראל באהבה', וא"כ כח דשליח הוא כעין כח המשלח שהוא באהבה לכל אחד ואחד כי כל אחד ואחד הוא בנים למקום.

דינים הנובעים מזה מכך

ט. כהן שהציבור שונאים אותו או שהוא שונא את הציבור לא ישא את כפיו וסכנה גדולה היא לכהן לישא כפיו בלא אהבה ולכן יצא מבית הכנסת קודם 'רצה' (וזה"ק שם, שר"ע הרב סי"ט, מ"ב סקל"ז).

י. לכן כל כהן לפני נשיאת כפים, יכוף את יצרו להסיר השנאה מלבו ויקבל על עצמו לאהוב את הציבור וכן יראו הציבור לקבל על עצמם לאהוב את הכהנים (ערוה"ש סכ"א, מ"ב שם), ואפילו על יחיד בתוך הציבור יסיר שנאה בלבו עליו (נשיאת כפים כהלכתה פט"ז אות ב').

כהן העומד באמצע שמונה עשרה

נטילת ידיים

יא. כהן העומד בתפילת שמונה עשרה בלחש באופן שצריך להפסיק ולישא את כפיו, דנו הפוסקים אם צריך ליטול ידיו קודם שנושא את כפיו (שאלת יעב"ץ א' מ"ב), אמנם המנהג המקובל הוא שאין נוטלין באמצע התפילה, ואם לא נטל קודם יכול לשאת כפיו ולסמוך על הדיעה הסוברת שאפשר לסמוך על הנטילה שנטל קודם שחרית (ח"י אדם כלל ל"ב סכ"ז, קצשו"ע) כמו שהבאנו (גליון 355 אות כ"ח).

דיעה ראשונה

יב. כהן המתפלל שמונה עשרה בלחש והש"ץ הגיע לנשיאת כפים, נחלקו הפוסקים אם ישא הכהן כפיו באמצע תפילתו, ובעיקר יש שני דיעות.

יג. אין כהנים אחרים. יש הסוברים שאם אין שם כהנים אחרים בתוך בית הכנסת, כדי שלא תתבטל מצוות נשיאת כפים, צריך הכהן לישא כפיו משום שנשיאת כפים מן התורה אך להפסיק באמצע שמו"ע אינו אלא מדרבנן (שו"ת הרדב"ז ח"ד סי' רצ"ז הובא במג"א סק"מ).

יד. ויעשה כן ע"י שיעקור רגליו במקצת בעת הגיע הש"ץ לברכת 'רצה', ולאחר שאמר הש"ץ ברכת הטוב שמך, יפסיק באמצע תפילתו בכל מקום שעומד, ויעלה לדוכן, ולאחר שיסיים את ברכת כהנים ירד מהדוכן ויחזור למקומו לגמור תפילתו.

טו. יש כהנים אחרים. אבל אם יש שם כהן או כהנים אחרים שנושאים את כפיהם, לא יפסיק הכהן המתפלל בתפילתו ולא ישא את כפיו, שהרי לא התחייב בנשיאת כפים כשלא עקר רגליו ב'רצה' וגם בקריאה לכהנים אינו מכוון לאלו שעדיין מתפללים שמו"ע (רדב"ז שם).

דיעה שניה

טז. עומד בשאר ברכות. יש החולקים על הדיעה הראשונה וסוברים שלעולם אין להפסיק באמצע שמונה עשרה לישא את כפיו כשעומד בשאר ברכות של שמו"ע (א"ר סק"ג, יעב"ץ בסידורו, שו"ת הלכות קטנות סי' ט"ז), וכך נוקטים הרבה פוסקים.

יז. לאחר ברכת הודאה. אבל עם עומד לאחר ברכת הודאה יחד עם הש"ץ במקום של ברכת כהנים אז ישא כפיו קודם שים שלום (שם).

יח. ועושה זאת כשמשער בדעתו בתוך תפילתו שיגיע לסוף ברכת הודאה שוה עם הש"ץ, אז יעקור רגליו קצת כשיגיע הש"ץ ל'רצה', וכשיגיע לסוף ברכת הודאה ילך ויעלה לדוכן כדי לברך ברכת כהנים, ואח"כ יחזור לתפילתו בלי בלבול דעת (מ"ב ס"ק ק"ו).

גליון זה נתרם לז"צ הא"י צדיקא מרן הגה"ק
ר' יהושע ב"ר יוסף בוקסבוים זצוקללה"ה
אבדק"ק גאלאנטא הי"ד נעקר עקב"ש כ"ו סיון תש"ד
נתרם ע"י פטרון כולל גאלאנטא - לונדון
הרה"ח יהושע שמואל בלייער הי"ו
לע"נ אביו ר' יצחק זצ"ל - תלמיד גאלאנטא

יט. להפסיק ולכוון. ישראל שמתפלל שמו"ע תפילת לחש והגיע לסוף ברכת הודאה יחד עם הש"ץ ושומע עכשיו ברכת כהנים, הרבה נוהגים להפסיק, לשמוע ולכוון לברכת כהנים (חזו"א, דינים והנהגות ח"ג סי' ט"ו, שו"ת אג"מ או"ח ח"ד סי' כ"א, שו"ת שבט הלוי ח"ג סי' ט"ו, מו"ר בשו"ת שבט הקהתי ח"א סי' ע"ט).

כ. לענות 'אמן' אחר ברכה של ברכת כהנים. כשעומד בתפילת שמו"ע בלחש אחר 'ולך נאה להודות', נחלקו הפוסקים אם יענה אמן אחר הברכה של ברכת כהנים 'לברך את עמו ישראל באהבה', יש הס"ל שמותר לענות אמן ולא הוי הפסק באמצע שמו"ע מאחר שהברכה שייכת לאותו מקום בתפילה והוא אווז שם (ט"ז סק"ד, פמ"ג משב"ז שם), ויש הס"ל שלא יענה 'אמן' (ב"ח סי"ט, פמ"ג שם, א"ר סק"ח).

כא. אמן לאחר הג' פסוקים. אבל לאחר עצם הברכות כהנים דהיינו לאחר כל פסוק מהג' פסוקים, רוב פוסקים סוברים שמותר לענות 'אמן' משום שאווז במקומו (שו"ת שבט הלוי ח"ג סי' ט"ו, ס' כה תברכו עמ' תק"ד).

עומד בשאר ברכות

כב. ואם אווז בשאר מקומות בשמונה-עשרה, ושמע שהש"ץ הגיע לברכת כהנים, יש הסוברים שצריך להפסיק, לשמוע ולכוון לברכת כהנים משום שגם על הישראל ישנו מצוה להתברך (שו"ת אג"מ שם, שבט הקהתי שם), ואחרים סוברים שאין להפסיק לשמוע לברכת כהנים והוא כלול בברכה אפילו אם אינו מפסיק לשמוע (שו"ת שבט הלוי, כה תברכו).

כג. לענות אמן. ואף אם מפסיק כדיעה שמתיר להפסיק, מ"מ לא יענה אמן אחר הברכה וכמו כן אחר הג' ברכות של ברכת כהנים, משום שאין שם מקומו ונחשב כהפסק (כה תברכו).

קריאת הכהנים

דרכים שונים באופן הקריאה

כד. הבאנו (גליון 355 אות ז') שכדי שהכהנים יתחייבו מן התורה לעלות לדוכן ולברך צריכים שישאל (שו"ע סכ"ב) יקראו להם לברך, כמו שכתב 'אמור להם' ומתרגמין 'כד יאמרון להו', ומבואר דרך ע"י אמירה להם לברך הרי הוא נתחייב לברך (גמ' סוטה דף ל"ח ע"ב, תוס' ברכות דף ל"ד, שו"ע סי' קכ"ח סי"ב ומ"ב סק"ט). וישנם כמה מנהגים איך אנו מקיימים את הקריאה וכמו שיתבאר.

כה. אלקינו ואלוקי אבותינו. יש מקומות שנוהגים שהש"ץ אומר 'אלקינו ואלוקי אבותינו' וכו' בקול נמוך וכשמגיע למילה 'כהנים' מגביה קולו וקורא 'כהנים' בקול רם, ובזה הוא קורא את הכהנים לברך (טור בשם ר"י, רמ"א סי"ט), וכך הוא מנהג החסידים בא"י.

כו. ויש האומרים כל הנוסח בקול כי הוא חלק מנוסח התפילה, ומ"מ יש לשנות את הקול כשמגיעים למילה 'כהנים' כדי להראות שאינו רק קורא המשך הנוסח אלא מכאן ולהבא הוא בעצם קורא לכהנים לדוכן (ליקוטי מהר"ח ח"ג מנהגי יום הפסח, שערי זבולון שער ז' פ"ז).

כז. הש"ץ קורא 'כהנים'. ויש נוהגים שהש"ץ אינו אומר תפילת או"א משום שזה נתקן רק כשאין כהנים לברך, אבל כשיש כהנים שמברכים אין הש"ץ אומר כלל (דיעה ראשונה ברמ"א שם), אלא ימתין הש"ץ עד שסיימו הקהל עניית אמן על 'ולך נאה להודות', ואז קורא הש"ץ 'כהנים', ולא הוי הפסק בתפילה שהכל צורך התפילה (מ"ב סק"ד).

כח. אחד מהקהל קורא 'כהנים'. ויש שנוהגים שאין הש"ץ קורא כהנים מחשש שמה הוא הפסק בתפילה, אלא אחד מהקהל קורא 'כהנים', וטוב שיהיה אחד מהחשובים או העוסק בצרכי ציבור (ביאור הגר"א על השו"ע, מעשה רב סעי' קס"ח, חיי אדם כלל ל"ב סט"ו, שו"ת תשובות והנהגות ח"ב סי' ק"י).

קריאה דוקא לשני כהנים ויותר

כט. חיוב הקריאה לכהנים היינו דוקא כשיש שני כהנים ויותר, אבל לכהן יחיד העולה לדוכן אין חיוב קריאה, דכתיב "אמור להם" שמשמע שנים (שו"ע סי' מ"ב שם), ולכן כשיש רק כהן אחד, לא יאמר הש"ץ 'אלוקינו ואלקי אבותינו', או המילה 'כהנים', אלא יתחיל הכהן לברך מיד כשסיים הציבור לענות 'אמן' של 'ולך נאה להודות'.

אופן נשיאת כפים

נשיאת כפים

ל. נשיאת כפים היינו שצריך הכהן לברך את ישראל כשידייו מוגבהים וזה עצם צורת המצוה, ונקרא נשיאת כפים ולא נשיאת ידיו כדי שישמע שגם ראשי אצבעותיו של הכהן שהם בכף היד יהיו זקופים קצת לכיוון מעלה (ברכי יוסף ריש סי' קכ"ח).

צורת הידים בעת ברכת כהנים

לא. כנגד הכתפיים. הכהנים מגביהים ידיהם כנגד כתפותיהם (שו"ע סי"ב) דכתיב (ויקרא ט', כ"ב) "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם" (מ"ב סקמ"ב) והוא לעיכובא דאם אינו מגביה כפי עד הכתף אינו יוצא בזה ידי חובתו (הג' מיימונית הובא בב"י).

לב. ידי ימין גבוה יותר. כמו כן מגביה יד ימין קצת מעל יד שמאל (שו"ע שם) דבאותו פסוק כתיב גם "ידו" בלשון יחיד שהוא רמז שיד אחד יהיה קצת יותר גבוה, ויתכן שזה יד הימין (מ"ב שם), ואפילו איטר יד מגביה את ימין של העולם (קונ' איש איטר), אבל דין זה של הגבהת יד ימין הוא רק לכתחילה ואינו מעכב בדיעבד (שו"ת אבני נזר או"ח סי' ל"א אות י').

לג. כפות ידיים או גם הזרוע. יש הסוברים שמשפיק שיהיו רק כפות הידים מוגבה כנגד הכתפיים והזרוע יכול להיות למטה מהכתפיים כך שהמרפק יכול להיות כפוף (שו"ת אבני נזר שם), ומי שקשה להגביה את כל אורך הזרוע בודאי יכול לסמוך על זה.

לד. ויש מי שאומר שגם כל אורך הזרוע צריך להיות מוגבה כנגד הכתפיים דהיינו שהמרפק אינו כפוף אלא פשוט לגמרי, והטעם דכל הזרוע נקרא יד כמו שמצינו בתפילין "וקשרתם לאות על ירך" והיינו הזרוע, ולכן צריך להגביה גם בנשיאת כפים את כל היד דהיינו גם הזרוע (באר שבע סוטה דף ל"ז ע"ב, קרית ספר הל' תפילה פ"ד מצוה י"ט).

לה. כפים פתוחים ולמטה. צריכים לפשוט האצבעות שיהיה פתוחים ולא סגורים באגרוף, ויהיו תוך של הכף יד לכיוון מטה דהיינו לארץ וגב היד לכיוון מעלה (שו"ע שם).

לו. חולקים אצבעות לעשות ה' חללים. במדרש איתא (תנחומא פ' נשא) "משגיח מן החלונות" מבין אצבעותיהם של כהנים, "מציצין מן ה'חרכים" (שיר השירים ב', י) בשעה שפושטים כפיהם, ולומדים מכך את המנהג שצריך הכהן לחלק אצבעותיו ולסדר אותם באופן שמייצר חמשה חללים ונלמד ממה שכתוב ה' חרכים, והשכינה כביכול מביטה מבין החללים.

לז. ה' אוויריים. יש לציין שישנם כמה מנהגים שונים לגבי הצורה המדויקת כיצד לחלק את האצבעות כדי לייצור ה' אוויריים (ראה בסוף הספר נשיאת כפים כהלכתה בתוספת ברכה סי' ז' באריכות) וכל אחד ינהג כמנהג אבותיו, וכשאין לו מנהג מיוחד, יעשה כפי המבואר בפוסקים וכמו שיבואר.

לח. מייצרים ה' אוויריים ע"י שמחבר שתי אצבעות יחד ואח"כ עוד שתי אצבעות יחד עם רווח בין שתי הקבוצות הרי זה אוויר אחד, ואז הוא מרחיק האגודל מהשתי אצבעות לידו הרי זה עוד אוויר. וכך הוא עושה בידו השניה, הרי זה ארבע אוויריים, ואז הוא מחבר את שתי האגודלים יחד שיענו זה בזה (מג"א סק"ט) הרי יש לו עוד ריווח אוויר בין אגודל לאגודל, הרי יש כאן ה' אוויריים.

לט. חיבור שתי אגודלים יחד. מצאנו שתי דרכים לחבר את שתי האגודלים יחד כדי ליצור אוויר ביניהם.

מ. האחד הוא לקרב את ראשי האגודלים ולהפריד ולעשות האויר בחלק התחתון של האגודלים [ג], ובאופן זה שאר החלונות הם לצד חוץ וכאן האויר הוא לכיוון גופו לצד פנים כמו בתמונה [נלקח מס' נשיאת כפים כהלכתה, וברשות].

מא. אופן שני הוא שיכופף את האגודלים ויקרב אותם אחד לשני בשטח הכיפוף כך שיוצר אוויר [ג] לצד חוץ ואז הוא תואם עם שאר אוויריים שהם לצד חוץ כבתמונה [כך הראה לי מו"ר רבי שמאי קהת הכהן גראס בידי שהוא עושה].

הקראת הברכה

מב. מצוה להקרות לכהנים את הברכות מילה במילה, כדי שלא תטרף דעתם ויתבלבלו דכתיב "אמור להם", מלמד שהחזן אומר להם אמרו (תוס' ברכות דף ל"ד ד"ה לא יענה), וע"י כלי יקר פ' נשא שמסביר שהחזן הוא הסרסור המושך שפע צינור ממקור הברכות תחילה ומוריק אותם על ראשי הכהנים להיות כלי מלא וגדוש בברכת ה', ואח"כ הכהן מוריק מן כלי מלא על כלי ריקן לברך את ישראל.

מג. יקריא בקול. המקרא יקריא המילים בקול רם ואין שום ענין להנמיך את קולו להקריא בלחש (מאירי סוטה דף ל"ט, שו"ת שבט הלוי ח"ג סי' ט"ו, מו"ר בשו"ת שבט הקהתי ח"ב סי' נ"ח), ואדרבה בזה יתעוררו הכהנים גם הם לברך בקול רם ובעוצמה, אמנם לא יגביה קולו יותר מן הכהנים.

"יברכך ה' וישמרך... וישם לך שלום"
ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום